

והלא משערין במת לכל דבר ולדופן סוכה כשר א"כ לא
הי כמאן דליתא (ולא אמרי' כיתותי מכתת שיעוריה
וכמשנ"ת).

ואפי' אם נאמר דהגדר ברין כיתותי מכתת שיעוריה
הי דמבטל להחפץ לגמרי ונידון כמי שאינו במציאות,
[עיי' במנח"ח מצוה שכ"ה, באות י"ד] ולכך בלולב של
אשירה ועיה"נ פסול מה"ט אבל בלולב היבש ל"ש לומר
כן מהא דלדופן סוכה כשר א"כ בוודאי ל"ה כמאן דליתא.

א"כ יוצא לנו בדברי הריטב"א דפליג על הראב"ד
וס"ל דל"ש לומר כמאן דליתא וכיתותי מכתת שיעוריה
בלולב היבש בין אם הגדר בדינא דכיתותי מכתת, דמבטל
ליה להלולב לגמרי ובין אם זה רק מוריד מדין השיעור
לקיום המצוה. והראב"ד ס"ל דדמי לדין לולב דאשירה
ועיה"נ דאמרי' כיתותי מכתת שיעוריה דהוי בקיום מצוות
לולב ולא דמבטל להחפץ לגמרי. ולכך ה"ה דאמרינן ג"כ
בלולב היבש האי דינא דכיתותי מכתת שיעוריה וכנ"ל
וכמו שביארנו.

הרב יהושע מלרדך

לשון הרע על עצים ואבנים

יש לדון אי שרי לומר לשה"ר על אוכל כגון שאומר אוכל זה לא טעים אוכל זה לא טוב וכיוצ"ב

א. איתא במשנה בערכין (ט"ו.) שלא נחתם גזר דין
על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנאמר "וינסו
אותי זה עשר פעמים... וימותו האנשים מוציאי דיבת הארץ
רעה במגפה לפני ה'" (במדבר י"ד ל"ז) תניא א"ר אלעזר
בן פרטא בא וראה כמה גדול כח של לשון הרע ומה
מרגלים שהוציאו שם רע על עצים ואבנים דאמר קרא
מוציאי דיבת הארץ רעה על דיבת הארץ שהוציאו כך
המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה, ע"כ. הרי
מבואר שאדם שאומר לשה"ר על עצים ואבנים עובר על
איסור לשה"ר וא"כ ה"ה י"ל דכשאומר לשה"ר על אוכל
לא גרע מעצים ואבנים ועובר על איסור לשה"ר.

לא יבואו למכור ירק לשבת ומקשה הגמ' ולשרייה לבהמה
קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה ופרש"י משום
ביזוי אוכלים דמתני כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם
א"נ משום דחסה תורה על ממונם של ישראל חזוק לנהר
והולכין למקום אחר ומוציאים אותם בנ"א ואוכלין אותם
עכ"ל. (וע"פ השו"ע אור"ח קע"א א') ומכל זה חזינן
שאסור לבזות חפצים ואוכלין ועי' בספר דבש לפי להגאון
חיד"א זצ"ל מערכת ב' אות ביזוי שאין לבזות אפי' דומם.
אמנם יש לחלק ולומר דדוקא ע"י שמבוזה ע"י מעשה
כגון דזורק לבהמה או דורך דהוא דרך בזיון גדול אבל
לא מצינו שאסור לבזות ע"י דיבור בעלמא חפצים או
אוכלין.

ב. איברא דיש לדון ולבאר מהו האיסור לדבר על
עצים ואבנים הרי אינו מצטער ואינו בכלל עמיתך א"כ
מדוע נענשו המרגלים על הוצאת דיבה על עצים ואבנים.

והנה מצינו בכמה מקומות שאסור לבזות חפצים
ואוכלין, והראי' מרש"י (שלהי פרשת יתרו) עה"פ "אשר
לא תגלה ערותך עליו" וז"ל רש"י והלא דברים ק"ו ומה
עצים ואבנים אמרה תורה שלא יבזו אותם ק"ו אדם
שנכרא בצלם עכ"ל. וכן באוכלין מצינו בעירובין (ס"ד:)
למדנו אין מעבירין על האוכלין ופרש"י המוצא אוכלין
בדרך אינו רשאי לעבור עליהם ולהניחם שם וכן נפסק
להלכה (אור"ח ק"פ ד') דקשה לעניות. וכן בתענית (כ:)
אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי
מעליתא דהוה עביד רב הונא [תאמר לי מעשים מעולים
שעשה ר"ה] א"ל כל פניא דמעליא שבתא היה משדר
שלוחא לשוקא [כל ערב שבת היה שולח שליח לשוק]
וכל ירקא דהוה פיש להו לגינאי זבין ליה ושדי ליה לנהרא
[כל ירק שהיה נשאר למוכר היה קונה חזוק לנהר דשמא
ישאר למוכר וילך לאיבוד שיכמושו עד אחרי שבת ושוב

ג. וכן אין לומר שזו הנהגה טובה (במרגלים) וכמ"ש
בחובת הלבבות (פרק ו' שער הכניעה) דמביא מעשה על
אחד מן החסידים שעבר על נבלת כלב מסרחת מאד
ואמרו לו תלמידיו חמה מסרחת נבלה זאת אמר להם
כמה לבנים שיניה, נתחרטו על מה שספרו בגנותה וכיון
שהוא גנאי לספר בגנות כלב מת כ"ש באדם חי, והיתה
כוונתו להוכיחם שלא ילמדו לשונם לדבר רע וישוב להם
טבע עכ"ל. דהיינו שאף דאין עון בסיפור בגנאי בע"ח
מת בכ"ז הוכיחם שלא ירגילו לשונם בדיבור הגנות כי
ההרגל נעשה טבע, וא"כ שמא בזה נענשו המרגלים, זאת
אין לומר, והנה כתב הח"ח (בפתיחה) שכל סיבת דלוחנו
עתה הוא העיקר בשביל מעשה המרגלים וכמ"ש בטהילים
(ק"ו כ"ז) וישא ידו להם להפיל וגו' ולזרותם בארצות
וכמשפרש"י וכ"כ הרמב"ן פר' שלח, ואמרו בערכין שעיקר
חטא המרגלים היה לשה"ר שהוציא דיבה על הארץ ועי'
שבכו אז בכיה של חנם נגזר עליהם בכיה לדורות עכ"ל
וא"כ ודאי אם זו רק הנהגה טובה כדברי חובת הלבבות
לא יתכן שע"ז נענשו כ"כ.

ד. וע"כ נראה לומר שהעונש שקבלו המרגלים היה ע"ז שאמרו לשה"ר על הקב"ה שהוא אמר שהיא ארץ זבת חלב ודבש והם אמרו הפוך וזה לשה"ר כביכול על בורא עולם.

למה תחמדה

וכן נראה שזו כוונת מרן החפץ חיים (כלל ה' הלכה ד') ח"ל: ודע דכשם שאסור להוציא דיבה על חבריו כן על חפציו אסור להוציא דיבה, וזה מצוי מאד בעוונותינו הרבים שחננו אחד מוציא דיבה על נכסי חנוני אחר וכל כהאי גוונא מפני הקנאה, וזו היא לשון הרע גמורה מדאורייתא עכ"ל. ומקור דברי החפץ חיים הוא מהיראים (סי' מ"ב) ח"ל: אפי' על חפצי חבריו אסור להוציא דיבה כדאיתא בערכין לא נחתם גזר דין על אבותינו אלא מפני שהוציאו דיבה על הארץ, דאמר ריש לקיש וימותו האנשים מוציאי דיבת הארץ רעה, על דיבת הארץ שהוציאו מתו עכ"ל. ולכאור' היה צריך לומר היראים ואפי' על חפצים וממון אסור להוציא דיבה אלא ודאי שלומר לה"ר על חפצים זו רק הנהגה טובה וכנ"ל, אבל לומר לשה"ר על "חפצי חבריו" הו' גם לשה"ר על האדם עצמו, ועפי"ז למד החפץ חיים להלכה שאם חנוני מוציא דיבה על נכסי חנוני אחר הו' לשה"ר גמורה כיון שע"ז מגיע היוזק לחנוני עצמו, והלימוד הוא מהמרגלים שבוה שאמרו לשה"ר על הארץ אמרו כביכול לשה"ר על הקב"ה.

ה. ואל תתמה וכי שייך לשה"ר על הקב"ה, דהנה הובא בחפץ חיים (בפתיחה להל' לשה"ר וריכילות) שידוע שחטא הנחש היה בעיקר ע"י לשה"ר (עי' ב"ר י"ט ב') שדיבר לשה"ר על הקב"ה שאמר מן האילן הזה אכל וברא את העולם וע"ז פיתה את חוה וכו' עכ"ל.

וכן מצינו במסכת תענית (כ'). שהוצאת לשה"ר על האדם הוא כהוצאת לשה"ר על הקב"ה, דו"ל הגמ' תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו, מעשה שבא רבי אלעזר ברכי שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר, ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה, נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר, [בתוס'] הביא דבמס' דר"א מפרש שאותו אדם היה אליהו זכור לטוב והוא נתכוין להוכיחו שלא ירגיל בדברן אמר לו שלום עליך רבי ולא התחזיר לו, אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערים כמותך, אמר לו איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית, כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו נענתי לך מחול לי אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית, היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו, יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו שלום עליך רבי רבי מורי מורי, אמר להם למי אתם קורין רבי רבי א"ל לזה שמטייל אחריו אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל, אמרו לו מפני מה אמר להם כך וכך עשה לי,

אמר לו אעפ"כ מחול לו שאדם גדול בתורה הוא, א"ל בשבילכם אני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן, ע"כ. ומבואר בעובדא זו שגנות הוצאת דיבה על האדם היא כהוצאת דיבה על האומן שעשה את האדם הקב"ה, כי כל בריאה שברא הקב"ה לטובה בראה, וה"נ י"ל במרגלים שדברו על הבריאה ארץ ישראל, הו' לשה"ר על הקב"ה, וע"כ כשאומר לשה"ר על אוכל הוא כאומר לשה"ר על הטבח שבישל את האוכל והו' לשה"ר גמורה מדאורייתא.

ו. ועדיין לדברנו צ"ב בהכנת הק"ו שהובא לעיל ומה מוציא שם רע על קוצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבריו עאכ"כ, והרי לדברנו גם שמוציא שם רע על חפצי חבריו זה כמוציא ש"ר על חבריו ואין כאן ק"ו, ועוד דפשיטא שלא דווקא המדבר על חבריו ממש אלא כל מי שמדבר על חפציו הוא כמו לדבר עליו.

וע"כ נראה שהו"א שדווקא שמגנה את חבריו בעצמו הוה לשה"ר אבל אם מגנה את חפציו לא הו' לשה"ר אלא כמזיק את חפציו והו' גרמא בנזקין ולא שייכא להלכות לשה"ר, ועוד י"ל דאפילו שלא מכין להזיק לחבירו ג"כ הו' לשה"ר, דהרי ודאי כשדברו המרגלים על ארץ ישראל לא היתה כוונתם ח"ו לדבר לשה"ר על הקב"ה וכן ודאי כשאחד מדבר על אוכל שאינו טוב לא מתכוין לבזות את הטבח. בכ"ז חידש לנו מרן הח"ח שזה הו' לשון הרע גמורה גם בעקיפין ואפילו שלא מתכוין, ועפי"ז אתי שפיר הק"ו מהמרגלים, ומה מרגלים שהוציאו שם רע על עצים ואבנים למרות שרק ממילא היה דיבור על הקב"ה, וגם לא התכוונו לדבר על הקב"ה ח"ו ובכ"ז נענשו, המוציא שם רע על חבריו באופן ישיר וכשמתכוין על אחת כמה וכמה, ודו"ק.

ז. ומעתה יש ליישב עפי"ז מש"כ רש"י ריש פרשת שלח (ומקורו במד"ר ט"ז ו') למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקחה על עסקי דיבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר. והקשה בס' מערכי לב (ח"ג עמ' ש"ט) והרי מרים דברה על משה רבינו ואילו המרגלים דברו על ארץ ישראל שאינו ניוזק כלל ע"י דיבור ואם חטא לשון הרע אינו אלא במדבר על חבריו הלא אין שום קשר בין הסיבה של מרים לדיבה של המרגלים ואיזה מוסר היו יכולים ליקח מפרשת מרים.

ולפ"ד אתי שפיר שע"ז שאומר לשה"ר על אדם מבזה צלם אלוקים, וכן כאן שהקב"ה אמר שהארץ טובה וע"ז שאומרים לשה"ר על עצים ואבנים הו' כאומרים לשה"ר על בורא עולם, ואפי' שלא מתכוונים, וע"י ברמב"ן (פרשת כי תצא) עה"פ "זכור אשר עשה ה' אלוך למרים" כתב בסוה"ד שהכתובה הזו אזהרה גדולה להזהר ממנו מלשה"ר בין בגלוי בין בסתר בין במתכוין להזיק ולהבזות בין שאין מתכוין להזיק כלל עכ"ל דהיינו שכמו שמרים לא התכוונו ובכ"ז הו' לשה"ר ה"ה במרגלים אע"פ שלא

התכוננו, בכ"ז כשמדברים על חפץ ^{הוא} הוא כמדברים בהקב"ה והוא לשה"ר גמור והיה להם ללמוד מוסר ולא למדו.

^{הוא}

ח. ושוב הראוני מש"כ בחו"ב (פאה סימן א') שמש"כ במשנה לשון הרע הכוונה על מוציא שם רע והיינו משום שהדבר שקר, אבל לא מצאנו איסור לשה"ר על עצים ואבנים בזמן שהדבר אמת, דאזהרה דלשון הרע משום לא תלך רכיל או לא תשא שמא שוא או ונשמרת מכל דבר רע ^{הוא} או השמר בנגע הצרעת, אינו אלא במדבר על בני אדם וכן בגמ' אמרין תנא אמר ר"א בא וראה כמה גדול כח של לשה"ר מנלן ממרגלים ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו עאכ"כ, הנה מבואר דבמעשה המרגלים הוא מוציא שם רע וכ"כ הרמב"ן בפר' שלח דמוציא דבה הוא שהדבר שקר ואף המרגלים ידעו שהוא שקר והרא"י שלא אמרו בתחילה רק לאחר שכלב אמר עלה נעלה, וכדי להניא את ישראל אמרו ארץ אוכלת יושביה עכ"ל. וא"כ לדבריו הביאור בגמרא שהעונש של המרגלים היה אך ורק מפני מוציא שם רע, ולהוציא שקר על עצים ואבנים זה דבר שאסור והוא כמבזה את החפץ בכה"ג.

^{הוא}

ט. ועובדא שמעתי מהגר"ב שליט"א ששמע מהגאון ר' יושע בער מבריסק וצוק"ל ששמע מיהודי שהתארח בבית מרן החפץ חיים וצוק"ל בשבת, ובמקום לחם לבן הביאו לחם שחור ואמר זה לא טוב, והחפץ חיים הביא ג' דברים למעלת הלחם השחור ולכן מה שאמרת זה לשה"ר עכ"ל. ואמר הגאון ר' יושע בער וצ"ל

^{הוא}

הרב אברהם נדל

בענין פסיקה על דבר המסויים

והנה ברור שהאיסור שיש ב"קרוב לשכר ורחוק להפסד" הוא שיש כאן דבר הנידון כריבית, ולכאורה היינו היוקרא הוא שנידון כריבית והיינו שאע"פ שהם קראו לזה מקח הנעשה מעיקרא בין במשך ובין בלא משך דהא התירו חז"ל כל היכא "דיש לו" לומר כאילו הוקנה המקח ללוקח מעיקרא וממילא לדבריהם אין היוקרא הוא ריבית אלא ידיד' דלוקח הוא דקא אוקיר, ואפי' כשלא משך, אבל מ"מ משום שעשו עסקיהם ב"קרוב לשכר ורחוק להפסד" אמרו חכמים אפי' במשך שאנו לא נדון את עסקיהם כמו שהם התנו ביניהם לומר שממילא אין השכר ריבית שהרי אילו הי' הדבר מקח מעיקרא לא הי' צריך להיות רחוק מהפסד, אלא נאמר בזה שהואיל והותנה להיות קרוב לשכר ורחוק להפסד אין זה נדון כלל כעסק דמקח הנעשה מעיקרא שהלא מוכח מתוך תנאיהם שאין

(א) ס"ד א' אמר אביי שרי לי' לאיניש למימר לחבר' הילך ארבעה זוזי אחיבתא דחמרא אי תקפה ברשותך אי יקרא אי זילא ברשותי א"ל רב שרביא לאביי האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא א"ל כיון דמקבל עלי' זילא קרוב לזה ולזה הוא. תורף הסוגיא שרב שרביא אסר להתנות שיהא הפסד תקיפה על המוכר משום שהו"ל קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואפי' אם יקבל ע"ע הלוקח הפסד זולא לא יועיל להתיר לקבל את היוקרא אם נתייקר דכיון דהתנה להרחיק עצמו מהפסד התקיפה עדיין הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד ואסור, ואביי הצריך שאם רוצה הלוקח להבטיח עצמו מהפסד התקיפה צריך שיקבל ע"ע הפסד זולא, וגם אביי מודה שאם יבטיח עצמו הלוקח מהפסד התקיפה ולא יקבל ע"ע הפסד זולא הר"ז אסור מאותו הטעם מפני שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד.